

Kornhandel i 400 år

Af Villy Dall, Gudnæsstrandvej 9, Gudnæsstrand, 7752 Snedsted

*Det ældste, kendte foto fra Gudnæsstrand - et postkort fra Buchholtz Boghandel i Thisted.
Det er poststempellet i Skyum i 1917*

Der er slet ingen tvivl om, at der har været håndteret korn her i Gudnæsstrand i 400 år. I forbindelse med det besøg, vi havde i sommer af Egnshistorisk Forening i Sydthy, har såvel foreningens formand, Elly Mardal, som jeg været i gang med forskellige studier. Disse er endnu ikke så afsluttede, at der kan bringes en samlet fortælling for ladepladsen i Gudnæsstrand, der fra 1857 blev en egentlig købmandshandel.

Men vi har valgt netop i år i anledning af besøget at bringe de fragmenter, vi kender, af stedets historie, og måske kan nogle af årbogens læsere bidrage med nye oplysninger, skriftlige eller mundtlige, måske billeder, og alt vil naturligvis blive modtaget med tak.

Lad os nu se lidt på disse fragmenter:

1609 nævnes et pakhuis ved Gudnæsstrand i en domsakt i forbindelse med en helt anden sag om Irup.

1632 ses i en tingbog fra Hassing Herred, at en skomager har været i Gudnæs, hvor han ved et kornhus havde en tvist med en mand, som ikke ville betale ham for et par støvler, han havde syet.

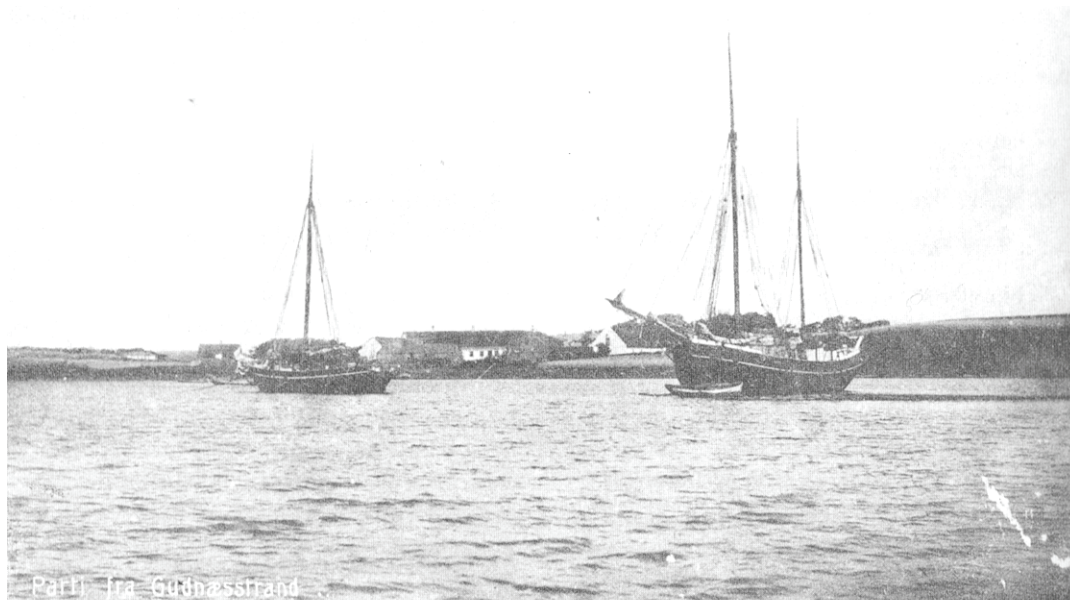
1716 transporteredes der korn til Gudnæsstrand fra Skyum Præstegård. Præsten, Peder Lund, blev meldt til øvrigheden, fordi han havde forlangt af nogle af sine bønder, at de

skulle køre korn fra præstegården til Gudnæsstrand om søndagen. Disse mænd blev nu stævnet som tingsvidner i deres sag, og Chr. Jensen fra V. Hørdum fortalte, at han søndag efter påske kørte 4 tdr. maltbyg til Gudnæsstrand, hvor det blev indskibet. Det samme gjorde annexbonden Jens Michaelsen fra Hørdum samt fra Skyum mændene: Peder Madsen, Jens Andersen, Peder Pedersen, Mads Jensen Bangsgaard, Niels Jensen, Anders Christensen, Chr. Josephsen, Jens Hammer, Chr. Olesen, Chr. Larsen, Søren Christensen, Peder Rafn, Mads Jensen, Erik Ringgaard og Niels Mogensen. Så præsten fik altså fragtet en del korn hened. Bemærk i øvrigt, at nogle af de navne, der ikke ender på -sen, også er kendt i Skyum i nyere tid.

1782 nævnes i en brandtaksation, at Irup har et kornpakhuis i Gudnæsstrand.

1787 bor i følge folketællingen i Gudnæs Vejr- og Vindmølle mølleren, Jens Christensen Møller (27 år), og hans kone Inger Christensdatter (33), samt endelig sønnen, Christen, der var to år.

1801 bor i møllen i. h. t. folketællingen mølleren, Christen Pejtersen, der er 43 år, og hans kone, Inger Christensdatter, der nu er 46 år,

Endnu et postkort fra Gudnæsstrand. Det er fra ca. 1930. Der er stor import af tømmer fra Sverige sidst i 1920'erne og begyndelsen af 1930'erne

drengen, Christen, der nu er 14, en anden søn, Niels, der er ni år, og en søn på tre år, Jens, samt to tjenestefolk.

Samme år nævnes i brandtaksation af 3. oktober en del om Gudnæs Vandmølle, som har haft ikke så lidt at gøre med Irups kornpakuhs, der jo var nævnt allerede 1782 i brandtaksationerne. Vandmøllen har dog været selvejjet af Christen Pejtersen, idet han havde frikøbt den nogle år tidligere, fremgår det af brandtaksationen.

Der indgår en detaljeret beskrivelse af vandmøllen, som altså må være det, vi i dag kender som "Gudnæs Møllegaard" eller Gudnæsstrandvej 2.

1802 udkom pastor Knud Aagaards amtsbeskrivelse til kronprins Frederik (1), og det hedder heri: "Irup Hovedgaard havde nyligen 22 Tdr., 1 Skp., 2 Fdkr. Hartkorn fri Hovedgaards Taxt og 2 Vandmøller, Gudnæs- og Meelmølle.

En Fjerdingsvei fra Irup danner Limfjorden en Viig ved Gudnæs, hvor der er et godt Ladested".

1807 vurderes møllen igen. Om Irups kornpakuhs, der vurderes samme dag, hedder det i brandtaksationen: "Huset er i øster, og der er 12 fag i øster, og 12 fag dyb, klinede vægge, fyrretømmer over og under, vinduer, loft og gulv af tykke planker". Alt i alt blev pakuhsen vurderet til 1200 rigsdaler.

1808 er der den 11. maj tilbygget otte fag, så pakuhsen nu i alt vurderes til 2000 rigsdaler.

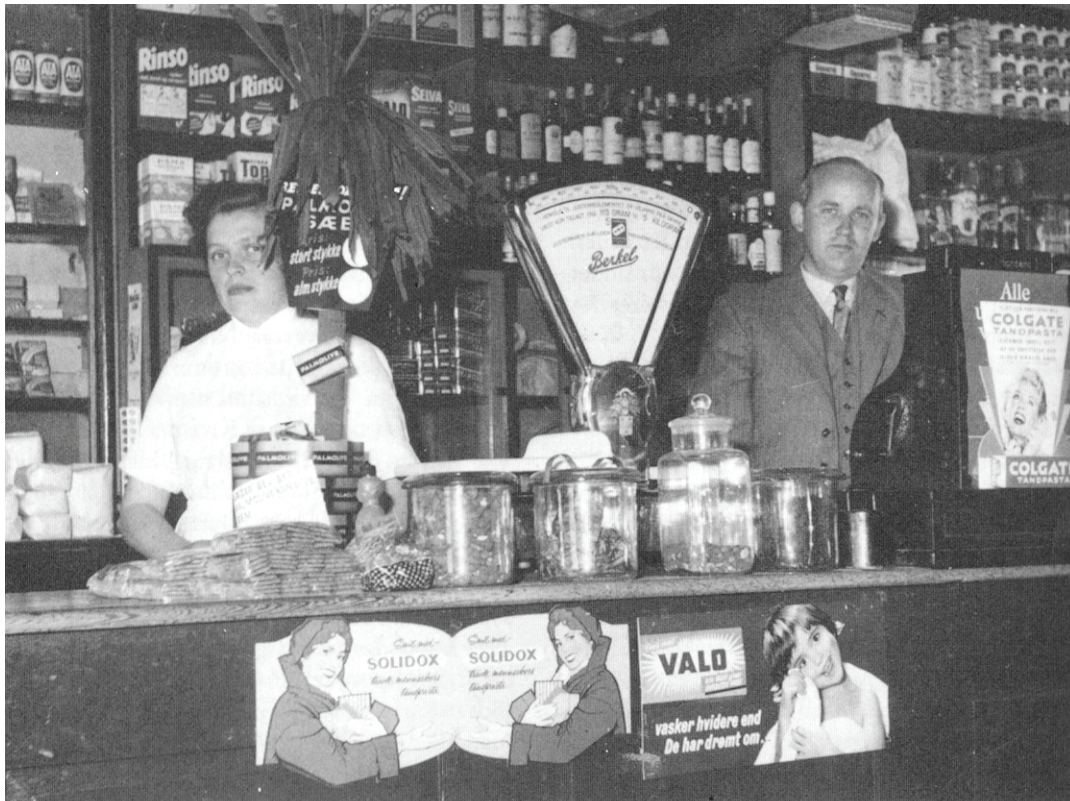
1812 nedsættes vurderingen til 1000 rigsdaler, da pakuhsen er noget i forfald.

1818 vurderes der den 24. juni, og møllen er nu ombygget og kaldes "Gudnæs Møllegaard" af Skyum Sogn. Den ejes fortsat af Christen Pejtersen og vurderes til 1560 rigsdaler.

1836 vurderes den 10. november kornpakuhsen, der angives at være ejet af "madame" Sørensen på Irup. Magasinet er på ny ganske ombygget, men af samme længde og vidde, men nu i grundmur med overtømmer af fyr. Der er stråtag på magasinhuset. Forsikringen ændres ikke.

P. Chr. Pedersen (1887-1944), købmand i Gudnæsstrand fra 1911

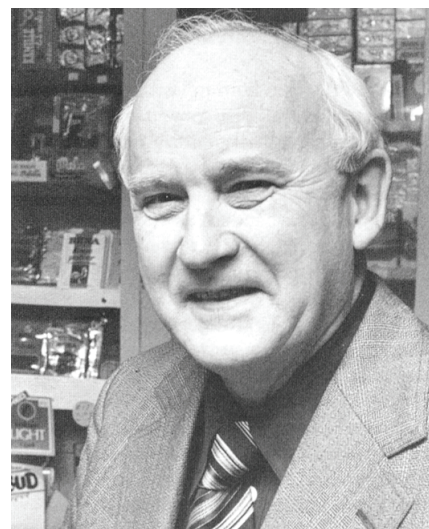
Butikken ca. 1956. T.v. Anna Jensen og t.h. Aksel Pedersen

1842 udgiver provst Djørup, der jo var meget landbrugsfagligt interesseret og stiftede Det thylandske landøkonomiske Selskab, en ny amtsbeskrivelse til Landhusholdningsselskabet (2), og heri hedder det: ”For omhyggelig Behandling og Rensning af sit Korn fortjener især Hr. Cand. Sørensen til Irup Roes, da han maskiner og kaster jevnlig saavel hvad han selv ved Gaarden producerer, som sit Tiendekorn, hvortil et Pakhus ved Fjorden er indrettet...”

1845 er der igen folketælling, og i ”Gudnæs Møllegaard” bor nu gårdmanden, Jens Christensen Møller, der er 49 år, hans kone, Ane Poulsdatter, som er 50 år, samt børnene, Inger på 19, Rikken på 17 og Christen på 13 år. Dertil kommer en tjenestekarl. Af Skyums kirkebog fremgår, at Jens Christensen Møller døde den 29. marts 1869 som aftægtsmand. Han var søn af Christen Pejtersen og døde hos sin søn, Christen Jensen, i samme gård, hvori han var født.

1850 Af amtmand Martensen-Larsens bog om skudefarten (3) fremgår, at ”den tredje handelsvej, som var fri, var krejleriet på Limfjorden... Sejladsen med skibene

sørgede først og fremmest for korntransporten til Aalborg og købstædernes forsyning med varer til Aalborg; men den førte dog utvivlsomt også en del ”landprang” med sig, fordi der talrige steder ved Limfjorden var landingspladser, hvor skibene kunne losse og lade; i Thy har der således langt tilbage i tiden været landingspladser ved Krik, Skibstedgård, i Doverkil, Gudnæsstrand, Vildsund og Hovsør”.

Aksel Pedersen (1921-90), købmand i Gudnæsstrand fra 1947. (Foto: Tage Jensen)

Annoncer fra t.v. 1950'erne og t.h. 1930'erne

1856 købte Jens Møller til "Gudnæs Møllegaard" i følge min svigerfars fars optegnelser jorden med kroen, formentlig matr. no. 1 af Villerslev, for i følge tingbogen skødede cand. theol. L. Sørensen, Irup, den 27. juli 1863 matr. No. 40 af Skyum til købmand N. P. Helligsø, Thisted. Parcellen udgjorde i hartkorn 1 skp. 2 fdr. ½ alb., medens en udstykket parcel, matr. No. 40 b, udgjorde 1¼ alb. gl. skat 10 skilling. Hele herligheden kostede 50 rigsdaler. (Ejendommen udgøres i dag af matr. No. 40 b af Skyum Sogn og 1 b af Villerslev By).

Jens Møller drev forretningen til 1861. Derefter drev købmand Helligsø den sammen med P. W. Jensen til 1870. Der har øjensynligt været en del økonomiske problemer, for 1870 overtog P. W. Jensen alene driften, 1878 var Helligsø med igen sammen med en handelsbetjent A. Salmonsens. 1899 købte I. F. O. Andersen forretningen, men P. W. Jensen lejede butikken. 1904-09 ejedes forretningen af I. Boysen og 1909-11 af M. Christensen.

1873 var der folketingsvalg, og højremændene i Hurupkredsen havde hele to kandidater. Der var derfor en voldsom valgagitation, og af en annonce i Thisted Amtsavis for den 5. november fremgår, at der mandag den 10. november kl. 3 blev holdt et valgsmøde i Gudnæs Kro for den ene kandidat, overretsprokurator J. H. Bagger. Krostuen er vor nuværende spisestue, så de

har siddet tæt til det møde, hvis der har været ret mange vælgere.

1911 købte P. Chr. Pedersen forretningen den 1. oktober. Han var kun 24 år, så hans far stod officielt for den et års tid, indtil han selv kunne løse næringsbrev.

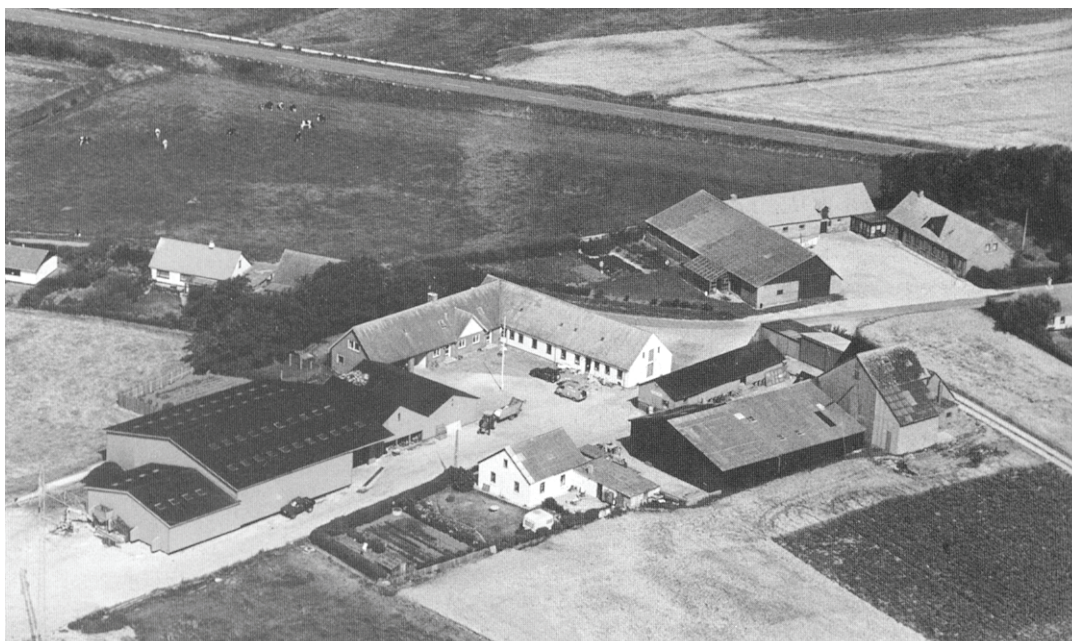
1915 I en beretning (4) hedder det: "...Bedst husker jeg vist den store ære, da vi skulle hjem, at morbror Kræjsten bad forkarlen om at trække den fine fjedervogn med tre stole betrukket med rødt plys ud og køre os til Gudnæs Kro, hvorfra vi skulle med dagvognen til Vildsund. Marie var med til Gudnæs, hvor hun købte et mægtigt kræmmerhus, som vi skulle have med hjem og dele med de mindre søskende..."

Den 11. april 1915 blev jeg konfirmeret i Flade Kirke...

Den 19. flyttede jeg til "Toftdahl" i Villerslev, hvor jeg var fæstet for sommeren. Min veninde, Søren Overgaards Stinne, og søster Karen var med til Vildsund, også for at hjælpe med at bære min dyrebare kuffert. Fra Vestvildsund skulle jeg med dagvognen til Gudnæs Kro; dér hentede min fætter, Peter Nørgaard mig. Han var på den tid bestyrer i "Toftdahl". Et par år senere blev han gift med Marie. Peder var cyklende ned efter mig..."

Familien Pedersen tid

1911 købtes købmandsgården altså af min kones bedstefar, købmand P. Chr. Pedersen. Han var

Købmandsgården i Gudnæsstrand anno 1990. (Foto: Kastrup Lufifoto)

født i "Kirkegaard" i Villerslev som søn af gårdmand Peder Pedersen, og gården er stadig i familiens eje, idet den nuværende ejer, Mads Pedersen, er sønnesøn og dermed fætter til min svigerfar.

P. Chr. Pedersen blev under 1. verdenskrig indkaldt til sikringsstyrken, så forretningen måtte drives af en bestyrer. Da han vendte hjem og selv overtog driften igen, fik han en husbestyrerinde, som han blev glad for, og den 27. oktober 1918 viedes han til Karen Marie Nicolajsen fra Nørhø. I årene derefter voksede der to børn op i købmandsgården: Eli Mette, født den 31. december 1920, og Aksel Peder, født den 16. december 1921.

I 1920'erne fik P. Chr. Pedersen efterhånden etableret en omfattende tømmerhandel med egen import fra især Sverige. Men med 1930'erne kom landbrugskrisen, og den "kradsede" hårdt. Det smittede naturligvis af på såvel byggeri som grovvarehandel. Mange landmænd gik fallit, og købmanden måtte således overtage flere ejendomme i et forsøg på at redde sit tilgodehavende. Som regel lykkedes det dog kun delvist, for ejendomspriserne var jo også påvirkede af krisen.

Men han red krisen af, og så kom 2. verdenskrig og besættelsen - med deraf følgende begrænsninger for import og international handel i almindelighed. Der blev indført rationeringskort, og staten blandede sig i stort set al handel samtidig med, at der var vareknaphed.

Så det var ikke ganske let at drive en blandet landhandel på de betingelser. Men f.eks. brændsel skulle der jo til, og med brunkullene blev vel egentlig lagt en del af grunden til, at vi stadig har en vis handel med fast brændsel i Gudnæsstrand.

Den 11. april 1944 døde P. Chr. Pedersen efter meget kort tids sygdom, og de to børn drev nu forretningen videre for moderen. De havde begge fået en solid uddannelse inden for handel - såvel i teori som praksis. Bl.a. havde begge været på Den jydsk Købmandsskole i Aarhus.

Tre år senere overtog min svigerfar, Aksel Pedersen, så forretningen, og den 3. august blev han gift med lærerinde Esther Nielsen-Jexen, som var eneste barn af Hørdums sidste stationsforstander, H. B. (Nielsen-)Jexen.

Søsteren, Eli, blev i 1948 gift med proprietær Harald Nielsen, "Koldbygaard". Hun blev enke i 1974 og bor nu i Koldby, medens en søn driver gården videre.

I Gudnæsstrand opfostrede Esther og Aksel Pedersen tre døtre: Birthe Jexen Pedersen, født den 11. november 1948, i dag leder af sundhedsafdelingen i Slangerup Kommune på Sjælland, Lene Jexen Pedersen, født den 10. september 1950, ergoterapeut og siden 1972 bosat i Wien i Østrig, og endelig Nina Jexen Dall, født den 17. december 1959, nu bosat i Gudnæsstrand og tredje generation i firmaet. Hun er dertil sygeplejerske.

Allerede lille juleaften 1974 mistede Aksel Pedersen sin hustru.

Aksel Pedersen omdannede forretningen til en moderne grovvarerhandel. Der blev bygget til, købt lastbil, installeret korntrørreri i 1958-59 o.s.v. Med den søvejs transport var det forbi. Ifølge min svigerfar var der sidste gang skib med varer i Gudnæsstrand i 1938 eller 1939.

Der blev jo dengang f.eks. losset chilesalpeter fra skib om til en fladbundet pram, en såkaldt kåg, og derfra igen om til hestevognene, som var kørt ud i vandet, så langt hestene kunne bunde.

Når det skete ved vintertide, siges det, at hestene fik sig en dram for bedre at kunne klare kulden i vandet.

Men efter krigen kom jo lastbilerne og landtransporten fra Aalborg, som altid har været et vigtigt forsyningssted for forretningen i Gudnæsstrand.

Aksel Pedersen forstod at tilpasse sig den udvikling, som efterhånden løb stærkere og stærkere. Kolonialhandelen er blevet mindre og mindre med årene, selv om der stadig kan købes kaffe, mel og gryn i Gudnæsstrand, men desto større betydning har grovvarer- og brændselshandelen. I dag er vore vigtigste varer: Fyrings- og dieselolie, fast brændsel, korn, foderstoffer, gødning og plantebeskyttelsesmidler.

Det var ikke helt forkert, når Thisted Dagblad på en omtale i anledning af min svigerfars 60 års fødselsdag satte overskriften: ”En frontkæmper for den private handel fylder 60”.

Han så til sin død den 5. august 1990 med stor bekymring på de senere års stadig stærkere koncentration inden for handel og industri og pengevæsen - og ikke mindst på de mange statspenge, der efterhånden er indblandet. For Aksel Pedersen var det afgørende, at den enkelte landmand personligt kendte sin købmand, og at denne var fri til at træffe de dispositioner, som de to i fællesskab kunne nå frem til. Derfor satte han meget ind på at forblive uafhængig gennem 1970'erne, hvor ellers alle øvrige private grovvarerforretninger i Thy blev fusioneret sammen med en koncern. Det lykkedes for ham, og det er baggrunden for, at der i dag stadig handles med korn i Gudnæsstrand.

Kilder

- (1) Knud Aagaard, *Physisk, oeconomic og topographisk Beskrivelse over Thye, beliggende i Thisted Amt, Aalborg Stift, Viborg*, 1802.
- (2) C. Djørup, *Thisted Amt. Beskrevet, efter opfordring af Det Kgl. Landhuusholdnings=Selskab, Kbh.*, 1842.
- (3) Florian Martensen-Larsen, *Hav, Fjord og Handel. En studie i handelsveje i Nordjylland i tiden indtil 1850*, Herning, 1986.
- (4) Anna Thorsen, ”Minder fra Mors og Thy”, i: *Historisk Årbog for Thy og Mors og V Han Herred, Thisted*, 1977.

Kilde: Sydthy Årbog 1991, side 64-70.